DOI: 10.22559/folklor.222

folklor/edebiyat, cilt:24, sayı:94, 2018/2

Pozitivizmin Alman Edebiyatına Yansıması

The Reflection of Positivism to German Literature

Derya Perk*

Özet

Avrupa'da 19. yüzyılın sonlarına doğru siyasi ve ekonomik birçok değişim yaşanmış ve bu değişim toplum üzerinde olumsuz sayılacak etkiler göstermiştir. Modernleşmenin başlaması, özellikle Sanayi Devrimi ile insanların günlük hayatı en az siyasi durum kadar değişmiş, genel bir huzursuzluk kendini göstermiştir. Öyle ki kimi zaman bu huzursuzluk gösterilerin düzenlenmesine kadar gitmiştir. Aynı zamanda bilimde pozitivizm akımı kendini göstermiş ve sosyal bilimlerin, doğa bilimlerinin yöntemlerine yönlendirilmesi çabası ortaya çıkmıştır. Tüm bu gelişmeler elbette Alman Edebiyatı'na da yansımış, çoğu eserde değişimin getirdiği toplumsal veyahut bireysel huzursuzluklar konu edilmiştir. Aynı zamanda pozitivizm akımı ile birlikte edebiyat alanında yeni bir yöntem geliştirilmiş, saniye üslubu ile gerçekler adeta kopyalanarak iletilmiştir okuyucuya. Bu makalede tarihi süreç, yaşanan değişimlerin topluma ve bireylere etkisi anlatılmış, daha sonrasında pozitivizm ile ortaya çıkan saniye üslubu üzerinde durularak eserler üzerinden örneklemeye gidilmiştir.

Anahtar sözcükler: *Pozitivizm, Auguste Comte, Alman edebiyatı, modernleşme, saniye üslubu*

* Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, der@ankara.edu.tr

Abstract

Towards the end of the19th century, there had been many social and economic changes and these changes had effects upon the public which could be regarded as negative. Beginning of the modernism, especially with the industrial revolution, the lives of people changed at least as the political condition did and a state of disturbance appeared. Even, this disturbance sometimes led to protests. And also positivism movement in science emerged and the effort to direct social sciences to the natural sciences methods arouse. All these improvements of course reflected upon German Literature, and social or individual disturbances caused by change were used as a theme in many Works. Furthermore, with positivism movement a new method was improved in literature area and with the second styling, the truths were all conveyed to the reader like copied. In this article, Documents are given about the historical process and its impact on the society and individuals, and positivism, later on examples are given from the works by emphasizing second styling.

Keywords: *positivism*, *Auguste Comte, German literature, modernism, second style*

19. yüzyılın sonlarında Avrupa'da önemli siyasi ve ekonomik gelişmeler yaşanmıştır. Bunun sonucunda toplumların yaşam tarzı da zorunlu olarak değişmiş, bireyler modernleşmeyle birlikte gelen olumlu – olumsuz tüm koşullara ayak uydurmaya çalışmıştır. Elbette bu gelişmeler Almanya'da da yaşanmış ve değişim süreci her alanda kendini göstermiştir. Kısaca, söz konusu dönemde yaşanan tarihi, siyasi, sosyal, ekonomik ve bilimsel gelişmeler edebi eserlere yansımıştır.

19. yüzyılın başlarında Prusya ve Almanya'nın farklı şehirlerinde insanlar geçimini tarımla sürdürmekteydi. Zira İngiltere'nin başlattığı Sanayi Devrimi'nin Almanya'ya ulaşması epey bir zaman almıştır. Freiherr vom Stein, bu süreyi kısaltmak ve teknik buluşları incelemek için İngiltere'ye seyahat etmiş, ancak bu girişim de sürecin hızlanmasını sağlayamamıştır. Sanayi Devrimi'nin Almanya için en önemli buluşu şüphesiz demiryolları olmuştur (Korte, 2011: 78). Zira geç de olsa Almanya'nın demiryollarına kavuşmasıyla insanların günlük hayatı tamamen değişmiştir. Trenin günlük hayata girmesi sayesinde insanlar şehirlere göç etmiş ve kısa sürede şehir nüfusu artmıştır. Şehirleşmenin asıl sebebi ise yine Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olan fabrikaların kurulmasıdır. 1830 yılında nüfusun beşte biri tarımla uğraşırken, 1880'lerde bu oran yarıya düşmüştür. Küçük işletmeleri oldukça etkileyen süreç, bu işletmelerin çoğunun kapanmasına sebep olmuş, ustalar kepenklerini kapatır kapatmaz yeni açılan fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi işçi sınıfını oluşturmuş, kentleşmeyi getirmiş, ancak bu halkın maddi anlamda zorlanmasına sebep olmuştur. İşçi sınıfı, şehre taşındıktan ve ağır işler yapmaya başladıktan sonra büyük şehrin masraflarını da yüklenmiştir. Bunun aksine yüksek gelirli tabaka, varlığına varlık katmış, hatta oluşan ihtiyaca yönelik büyük bankalar kurulmuştur (Müller, 1986: 166).

Sanayi Devrimi sürecinde halk yeni düzene uyum sağlamaya çalışırken, Fransız Devriminin sorunları da Almanya'ya sıçramış, 1848 yılının mart ayında halkın değişik kesimleri toplanarak yankı uyandıran gösteriler düzenlemiştir. Öğrenci ve işçi sınıfının katıldığı bu gösterilerin esas sebebi, yürütülen iç siyaset olup bu hareket tarihe Mart

Devrimi (Märzrevolution) olarak geçmiştir (Müller, 1986:156). Bu sürecin yaşanmasında 1862 yılında I. Wilhelm tarafından Prusya başbakanı olarak atanan Otto von Bismarck'ın da etkisi büyüktür. Başarılı bir dış politika yürütmesi sebebiyle bulunduğu döneme adını dahi veren Bismarck, halkına iç siyasette huzurlu bir ortam sağlayamamıştır. Bunun başlıca sebebi ise, gücüne tehdit olarak gördüğü Katolik Kilise ve Sosyal Demokratlar ile olan savaşı olmuştur. Katolik Kilisenin gücünü bertaraf edebilmek için Kültür Savaşını (Kulturkampf) başlatmış ve İmparatorluğun düşmanı olarak gördüğü Sosyal Demokratlara karşı Sosyalistler Yasasını çıkarmıştır (a.g.e. s.162-163). Alman – Fransız Savaşı'nın 19 Temmuz 1870 tarihinde ilan edilmesi ile Alman devletlerinin birliği sağlanmış ve savaşta Alman cephesinde Prusya – Kuzey Almanya, Bavyera, Württemberg ve Baden birlikleri yer almış, sonucunda da 4 Eylül 1870'de Alman İmparatorluğu kurulmuştur (a.g.e. s.182). I. Wilhelm'in 1888 yılında vefat etmesiyle oğlu III. Friedrich başa geçmiş, ancak o da 99 gün sonra hayatını kaybetmiştir. II. Wilhelm'in tahta oturması ise hem iç hem de dış sorunların devamına sebep olmuştur. Almanya'nın artık dış politikayı etkileyecek kadar güçlü olduğunu düşünen Wilhelm'in küresel politika (Weltpolitik) anlayışıyla yürüttüğü siyaset de beklendiği gibi yürümemiştir (Gigl, 2008:122).

Bahsi geçen dönemde şehirleşme ve teknik gelişmelerin sonucu olan toplumsal yozlaşma, yalnızlaşma ve memnuniyetsizliğe, siyasi huzursuzluk da eklenmiş, Almanya bir taraftan gelişirken, vatandaşları zor bir döneme girmiştir. Tüm bu yaşananlar elbette dönemin yazarlarına konu olmuş ve edebi eserlerde yansıtılmıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan natüralistler, toplumun yaşadığı tüm bu sorunları, felsefi ve ahlaki anlamları üzerinde durmadan gerçek ve yalın haliyle anlatmayı amaçlamışlardır. Bunun için dönemin aydınlarının ürettikleri fikirleri es geçmeyip, düşüncelerinden yararlanmışlardır. Bunların arasında Charles Darwin'in evrim düşüncesi, Herbert Sencer'in (1820-1903) bireyin ve toplumun varlığını korumasını sağlayanın "iyi", zarar verenin "kötü" olduğu kanaati, John Stuart Mill'in (1806-1873) olguların değer ya da değersizliğini toplumdaki etkileri ile ilişkilendirmesi ve Karl Marx'ın toplum ve tarih düşüncesi bulunmaktadır (Frenzel,2004: 458-459).

Auguste Comte'un 19. yüzyılda sosyal bilimleri, doğa bilimlerinin yöntemlerine yönlendiren "*Cour de Philosophie Positive"* (1830-42) adlı eserinin bir düşüncesi olan Pozitivizm ise edebiyat alanında Natüralistleri en çok etkileyen öğreti olmuştur (Wiegmann, 2005: 40). Comte'un insanlık tarihini açıkladığı "Üç Hal Yasası"na dayanan Pozitivizm anlayışına göre pozitif durum, dini ve metafiziksel düşüncelerden sıyrılmış olmalıdır. Temelinde Ampirizm'in yattığı Pozitivizm, metafiziksel hiçbir kavram ve cümleyi edinimle ortaya çıkmadığından kabul etmemektedir. Düşünceye göre sadece deneyimle oluşturulmuş, analitik düşünceler önem taşımaktadır ve deneyimlenmeyen, hatta metafiziksel açıklamalar barındıran önermeler kabul edilmemektedir (Ulfig, 1997: 319-320). Özetle, kabul edilebilen kavram ve düşünceler bilimsel bilgiye dayanmaktadır. Bu bilimsel bilgiye ulaşmak ise Karl Popper tarafından altı evrede belirlenen adımlara tabidir. Popper'e göre, öncelikle inceleme konusu ile ilgili gözlem ve deney yapılmalıdır. Belirli bir birikimin sonunda genellemelere ulaşılır ve mantığa uygun tümdengelime dayalı varsayımlar bulunur. Varsayımlar tekrar gözlem ve deney yoluyla kontrol edildikten sonra *"doğrulanan varsayımlar genelgeçer bir yasa"* olarak belirlenir (akt. Köker;

Keat; Urry, 2013: 25). Sistemleştirilmiş bir bütün haline getirilmesiyle de *"açıklayıcı bir teoriye ulaşılır"* (Köker, 2013: 25). Popper'in bu önermesi "yanlışlanabilirlik" düşüncesi nedeniyle gözden geçirilmiş ve değişime uğramıştır. Yani Popper'in bu düşüncesinde aslında mantıksal pozitivistlerin bilimsel yaklaşımlarında yürüttükleri tümevarımcılık ve doğrulamaya bir karşı duruş görülmektedir (Alkın, 2014:194). Buna göre,

- Daha önce çözülemeyen bir problem vardır.
- Çözüm odaklı yeni bir teori oluşturulur.
- Tümdengelime dayalı önermelere başvurulur.
- Yanlışlanabilirliği önem taşımaktadır.
- Teorilerden biri tercih edilir (akt. Köker; Sunar; Maggee, 2013: 27).

L. Eley'in de özetlediği gibi Pozitivizmin temel düşüncesi, kavramların sadece deneyimlendiğinde anlamlı hale gelmesi, gerçeğin sadece algılanabilen olduğu ve farkındalığın gerçekliğine ulaşılması gerektiğidir (Ulfig, 1997: 320). İşte doğa bilimlerinden ortaya çıkan bu düşünceyi, Comte'un öğrencisi Hippolyte Tain ileri taşıyarak pozitivist bir estetik anlayışa değinir. Tain'e göre tüm insanlar etnik, sosyolojik ve tarihsel bağlara sahiptir (a.g.e., s. 41). Kendisi, düşüncesine bahis olan ırk kavramını, insanın yaratıldığı yapı, muhit kavramını insanın içerisinde yaşadığı doğal ve sosyal alan ve zaman kavramını bireyin kimi zaman tecrübelerle oluşturduğu tarihsel görüşü olarak açıklar. Tain'in eleştirdiği nokta ise, 18. yüzyıl yazarlarının eserlerini kendi kurallarına göre oluşturmalarıdır (Ajouri, 2009:102).

Geleneksel edebi normların bu dönemi anlatmada uygun olmadığını düşünen Tain gibi Arno Holz da yeni bir edebiyat anlayışının gerekliliğine inanmıştır. Sanat, doğa ve edebiyat üçgeninden oluşturduğu "Sanat = Doğa eksi X" formülü ile düşüncesini desteklemiştir. Holz'a göre bu formülde bulunan X'in değeri olabildiğince düşük tutulmalıdır. Zira dönemin edebiyat anlayışı, gerçeği bir fotoğraf kadar yalın ve gerekirse günlük dil kadar sade bir biçimde yansıtmayı hedeflemektedir (Wiegmann, 2005: 41). Yani sanatçının öznelliği olarak kabul edilebilen X-değeri mümkün olduğu kadar etkisini azaltmalıdır. Bu formül veyahut yaklaşım, elbette edebiyatın salt bilimi destekleyici ya da açıklayıcı bir araca dönüştüğü anlamına gelmemektedir. Tüm sanatçıların olduğu gibi yazarın da dokunuşları ve bakış açısı, eserinin özelliğini oluşturmaktadır. Alioğlu'nun (2010: 221) da özetlediği gibi "*sanatçı mevcut nesnesini değiştirir. Bilim adamı ise mevcut nesnesini değişikliğe uğratmadan açıklar*."

Nitekim Almanya'da Fransız realistlerinden Balzac ve Flaubert gibi yazarlar da gerçeği olabildiğince hakikate yakın biçimde anlatarak buna zemin hazırlamışlardır (Piechotta; Wuthenow; Rothemann, 1994: 75). Aynı şekilde Fransız yazar Emile Zola'nın çalışmaları Alman edebiyatının pozitivist düşünce yapısının oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmuştur. Zola, "*Le Roman Expérimental*" (1879/80) adlı eserinde fizyolog Claude Bernard'ın tıbbi makalesine değinmiş ve bu yazının sonuçlarının bir romana aktarılması gerektiğini vurgulamıştır (akt. Ajouri, 2009:103). Bu düşünce, Carl Bleibtreu, Conrad Alberti ve Wilhelm Bösche'yi de etkilemiş ve "yasa", "tecrübe" ve "tümevarım" gibi kavramlar edebiyatta da yerini almıştır. Anlatım okura kaba dahi gelse, gerçekler tüm detaylarıyla verilmiştir. Hatta, Conrad Alberti "*Natur und Kunst. Beiträge zur*

Untersuchung ihres Gegenseitigen Verhältnisses" (1890) adlı eserinde güzel olanı yansıtmasından ve değiştirilemeyişinden dolayı ideal estetik anlayışına tepki göstermiştir (akt. Ajouri, 2009:103-104).

Natüralistler kuşkusuz kendilerini yenilikçi görmekteydi. Onların sanat anlayışı farklıydı ve bu bir edebiyat devrimi sayılabilirdi. Realistlerin eğilimleri, natüralistlere yol göstermiş olsa da geçmişte yapılanları tekrardan ibaret, idealist bir yazın biçimi olarak görmekteydiler (Frenzel, 2004:458). Aytaç'a göre bu yenilikçi bilincin doğru anlaşılması için çaba gösteren yazarlardan biri de Arno Holz'dur. Holz bu konuda şunları ifade ediyordu: *"Bizim dünyamız klasik değil. Bizim dünyamız romantik değil, bizim dünyamız yalnızca modern" (akt.* Aytaç, 2005:431).

Pozitivizm, aslında natüralist düşünürlerin söylemlerinde de kendini göstermektedir. Zira insan için gerçek, yaşadığından ve tecrübe ettiklerinden ibarettir ve bu tecrübeleri doğanın ona sunduğu şekilde algılayabilmektedir. Özellikle psikolojik ve fiziksel yapısı ya da yaşadığı çevresi, edinimini oluşturmada etkendir. Bu etkenler kişinin oluşumunu ve aslında kaderini belirlemektedir, böylece geliri düşük bir çevre veya işçilik gibi en kısıtlı alanlar insanların gerçek yaşantısını göstermektedir. İşte bu varsayım natüralistlerin üç önemli noktaya dikkat etmesini sağlamıştır. Bunlar, toplumsal bağlılık, hayata ve millete yakın bir yazın biçimi ve pozitivist bir tutumdur (Bertl; Müller: 2000: 28).

Natüralist yazarların üzerinde durduğu ve eserlerinde işledikleri konular da bu yöndeydi. Esas alınan sorunlar arasında büyük şehir, kölelik düşüncesi, kuşak çatışması, cinsiyetler arasındaki anlaşmazlık ve insanların göz ardı edilmesi yer alıyordu (Bertl; Müller, 2000: 41). Yazarlar, çalışmanın başında özetlenen siyasi durum ve Sanayi Devrimi'nin sonucu olan sıkıntıları dikkatlice gözlemlemiş ve kaleme almıştır. İnsanın, toplum içinde yalnızlaşıp mutsuz bir bireye dönüşmesini ve bunun altında yatan sebeplerin altını çizmek onların görevi haline gelmiştir. Yazarlar, artık gerçekleri olabildiğince yalın ve olduğu gibi aktarma çabasına girmişlerdir. Çünkü deneyimlenen gerçekler yine gerçekçi bir yol ile anlatılmalıdır. Natüralistler bu sebeple hayata ayna tutmak ve olabildiğince gerçeğe dayalı bir anlatım için saniye üslubunu (Sekundenstil) geliştirmiştir.

Saniye üslubu, ses ve hareket gibi algılanabilen en küçük ayrıntıyı saniyesi saniyesine anlatma ve aktarma biçimidir. Bu yöntemle gerçek adeta kopyalanarak iletilmektedir (Best, 2004: 494). Stöckmann (2011:165) saniye üslubunun önemli unsurlarını şu maddelerle açıklamaktadır:

- Betimlenenin gerçeklik kazandığı fotografik bir betimleme anlayışı,
- Ağız/lehçe, psikoloji ve sosyolojik konum gibi olguların fonografik bir kayıt kesinliği
- Anlatılan zaman ile anlatım zamanının örtüşmesi,
- Kişisel anlatım tutumu, yaşanmış konuşma, iç monolog,
- Sadece konuşma temposu ya da mimik gibi öğelerin değil, kılık ve mekân düzeni gibi ayrıntıları da kapsayan öyküsel ve dramatik tür özellikleri.

Saniye üslubunu o dönemde kullanan yazarlar arasında Arno Holz ve Gerhart Hauptmann yer alır. Natüralizm Dönemi'ndeki başarılarının kanıtı olan eserlerinde gerçeği olabildiğince şeffaf bir şekilde yansıtan yazarlar, hem çağı ve toplumsal değişimi

eleştirel bir gözle ele almış, hem de sorunları bireyler üzerinden en anlaşılır şekilde yansıtmışlardır.

Arno Holz ve Johannes Schlaf'ın 1889 yılında "Bjarne P. Holmsen" mahlasıyla çıkardıkları "*Papa Hamlet*" adlı eser bu konudaki ilk örnektir. Zira fakir bir adamın, karısı ve çocuğu ile bir çatı katında yaşamını ve öz çocuğunu öldürmesini tüm detaylarıyla anlatan eser, 'saniye üslubu'nun kullanılması sebebiyle önem taşımaktadır (Baumann, Oberle; 2000: 169).

Holz ile Schlaf'ın birlikte yazdığı novelde Stöckmann'ın belirlediği olgular görülmektedir. Akustik unsur, farklılık gösterebilen telaffuzun önemi ve konuşanın psikolojisine göre değişen aktarım gibi özellikler bu eserde varlığını sürdürmektedir (Aytaç, 2005: 442-443). Bu unsurların ön plana çıktığı ve anlatılan olayı detaylı olarak algılamamızı sağlayan özellikler örnek eserde şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Ona bakakaldı. Suratı kül rengiydi.

" O... L-amba! O... L-amba! O... L-amba!"

"Niels!!!"

Önünden sırt üstü duvara yuvarlandı.

"Sessiz olun! Sessiz olun! Kapı mı t-ıklanıyor ?"

İki kolu arkasında, düz bir şekilde *duran duvar kâğıdına açılmıştı, dizleri titriyordu.*

"Kapı mı t-ıklanıyor ?"

Şimdi iyice eğildi. Üstündeki gölgesi salındı, gözleri birden beyaz göründü.

Bir tahta çıtladı, yağ cızırdadı, dışarıda çatı oluğuna çiy damlıyordu.

Tıpp .... TIPP .... Tıpp .... Tıpp ..... (Holz; Schlaf,1978: 62).[1]

Verilen bu örnekte bireye ait konuşma özelliği görülmektedir. Kahramanın konuşmasında duraksadığı anlar ve seçtiği kısa cümleler onun konuşma özelliğini yansıtmaktadır. Aynı zamanda okuyucu damla sesini adeta oradaymış gibi, bir kayıt kesinliği ile algılamaktadır. Sanki o anı yaşıyormuş izlenimini sağlayan bu yöntem, yazılanın zihnimizde, Holz'un da üstünde durduğu gibi, tekrar gerçeğe dönüşmesini sağlamaktadır. Her "tıp" sesinden sonra bir bekleme süresi vardır. Bu bekleme süresi, bir damlanın havadan yere ulaşma süresine tekabül etmektedir aslında.

Saniye üslubunu eserlerinde kullanan bir diğer Alman yazar Gerhart Hauptmann'dır (1862-1946). Tiyatroya eğilimli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Hauptmann, her zaman ezilen ve yardıma ihtiyacı olan insanları konu edinmiştir. Brandenburg etrafındaki doğallığı keşfetmesiyle de resimsel bir bakış yeteneğini kazanmıştır, fikirsel olarak Holz'a bağlanmadan önce *"Fasching"* (Karnaval) ve "*Bahnwärter Thiel"* (Demiryolu Bekçisi Thiel) gibi eserler vermiştir (Kunisch, 1967:243).

Hauptmann, "*Bahnwärter Thiel"* adlı eserinde saniye üslubunu çok belirgin bir şekilde kullanmıştır. Özellikle anlatılan zaman ile anlatım zamanının örtüşmesi ve akustik çağrışımlar bu eserde yer alan önemli örneklerdir. Karısı ölünce ikinci evliliğini yapmış olan Thiel'in çocuklarıyla olan imtihanı ve hayatın onu Charités Hastanesi'nin ruh ve sinir hastalıkları bölümüne sürüklemesini anlatan eserde, saniye üslubu için şu örnek verilebilir:

"Sen, Minna" – sesi küçük bir çocuğunki gibi ağlamaklı oldu. "Sen, Minna duyuyor

musun? – onu tekrar ver – istiyorum…" birini tutmak istercesine havaya kaldırdı ellerini. "Karıcığım – evet – ve burada onu – ve burada ona da vurmak istiyorum – morartana kadar – vurmak – ve orada baltayla - görüyor musun? – mutfak baltası - mutfak baltasıyla ona vuracağım ve orada geberecek. (Hauptmann, 1970: 34)

Thiel'in ölen ilk eşine haykırdığı bu bölümde, üzüntüsüyle dile getirdiği sözler birebir ona özgü niteliktedir. Ruh halini belli eden konuşma tarzı ve temposu tamamen saniye üslubu yoluyla aktarılmaktadır. Kahraman, kendiliğinden ve doğal biçimde gelişen bir konuşma sürdürmektedir. Konuşma aralarında ise yaptığı vücut hareketleri tasvir edilmektedir. Eserde geçen bir diğer bölüm ise bize anlatılan zaman ile anlatım zamanının örtüştüğünü göstermektedir:

"Tren göründü – yaklaştı – duman, siyah makine bacasından sayısız baskılı itişlerle tütüyordu. İşte: bir – iki – üç sütbeyazı buhar ışını mum gibi çıkıyordu ve hemen ardından hava, makinenin ıslık sesini taşıyordu. Üç kez ardı ardına, kısa, şiddetli, ürkütücü. Yavaşlıyorlar diye düşündü Thiel, neden ki? Ve bir kez daha çınladı acil durum sireni, yankılanarak, bu sefer uzun, aralıksız şekilde" (Hauptmann, 1970: 29).

Örnek olarak alıntılanan kısımda okuma süresiyle bir trenin geçme hızı örtüşmektedir. Okuyucu böylece fonografik ve fotografik bir şekilde olayı algılayabilmektedir. Žmegač'ın (1980: 199) da hatırlattığı gibi, 1887 yılında icat edilen plağın da bahsi geçen eserde bu yöntemin kullanılmasında etkisi büyüktür. Hauptmann'ın bu eserinin bir diğer özelliği ise tabiattır. Başkahraman Thiel, içinden modernleşmenin bir göstergesi olan trenin geçtiği, doğanın içinde bulunan evinde yaşamaktadır. Teknik gelişmeler sadece trenle gösterilmekte olup, başkahraman için tren, hızlı bir makineden ibarettir. Eserde ayrıca orman ve hayvanlar üzerinden oluşturulan çok sayıda sembol kullanıldığı da göz ardı edilmemelidir (Ollilia, 2014: 51-53).

Örneklerle anlatılan saniye üslubu sadece 19. yüzyılın sonunda kullanılmamıştır. Söz konusu teknik günümüzde hala eserlerde varlığını sürdürmektedir. Ancak natüralistlerin seçtikleri tüm anlatım yöntemleri kabul görmemiştir, kısa sürede eleştirilmeye başlanmıştır. Örneğin Ricarda Huch'un (1864-1947) eserleri Romantik Döneme dayanmaktadır ve Natüralizmin etkisinin azalması gerektiğini ve yeni bir döneme geçişin ihtiyacını şu sözleriyle ilan etmiştir:*"Natüralizm egemenliği artık geçti, rolünü tamamladı, sihri çözüldü"*(akt. Baumann; Oberle, 2000: 172).

Kısa sürede egemenliği azalan Natüralist akıma karşı ardı ardına birçok karşıt düşünce ortaya çıkmıştır. Bunlar tarihsel olarak kesişip kısa süre varlığını gösterse de etkileri tüm sanat alanlarında olduğu gibi edebiyat alanında da görülmüştür. Örneğin Empresyonizm, edebiyatın sadece gerçeğin çirkinliğini yansıtmaması gerektiği düşüncesindedir (Gigl, 2008: 126). Daha çok anlık hisler üzerinde durup, yaptıkları çağrışımları özellikle "iç monolog" yöntemini kullanarak ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (a.g.e., s. 127).

Natüralizme karşıt olan bir diğer düşünce ise kendilerini yok olan kültürün mirasçıları olarak gören sembolistlere aittir. "*Décandence*" ve "*fin de siècle*" kavramlarını ortaya atan Fransız sembolistleri, dönemin Alman düşünürleri takip etmiştir (Frenzel, 2004: 484). Onlar için de eserler gerçeği birebir yansıtmamalı, aksine her şey sembolleştirilmelidir. Alman yazarlar bunu özenle seçtikleri elit bir dil kullanarak sağlamaktadır o dönemde. Çünkü natüralistlerin kullandığı jargon onlar için kabul edilemez niteliktedir (Gigl, 2008:

128). Uygun edebiyatın da kesinlikle günlük olmayan ve merak uyandıran, masallar, mitler, hikâyeler ve şiirler olduğu görüşünü savunmaktadırlar (Rothmann, 2003: 216).

Anlaşılacağı üzere Natüralizmden sonra ortaya çıkan akımlar, aynı sorunları işlemiş, ancak bunun için farklı bir bakış açısı geliştirmişlerdir. Natüralist yazarlar, tüm olguları doğadaki haliyle aktarmıştır. Ayrıca, modern hayata geçişin sebep olduğu "bozulmayı" anlatmanın ne özenle seçilmiş bir dil veya tür ne de gerçekten uzaklaşmış bir kurgu ile mümkün olduğunu düşünmüşlerdir. Diğer akımların aksine, insanın maruz kaldığı tüm zorluklar, anlık hisler ve bunların çağrışımları ya da sembollerle açıklanmamalıdır. Ancak bu dönemin akımlarının ortak noktası devlet makamlarını, yoksulluğu, zor çalışma şartlarını, kadın – erkek eşitliğini ve benzeri konuları ele almalarıdır. Sonuç olarak Alman örneklerde de görüldüğü üzere pozitivizmin etkisinde gelişen saniye üslubu, natüralistlerin amaçladığı gibi olayları olabildiğince yalın ve gerçek anlatmada araç olmuştur.

Sonuç

Avrupa'da modernleşme sürecinde yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler insanlar üzerinde etki göstermiştir. Bilhassa Sanayi Devrimi ile insanlar, oturdukları yerler, çalışma düzenlerini, bununla birlikte günlük rutinlerini değiştirmiştir. Bu yeni yaşam biçimi ile toplumda genel bir huzursuzluk yaşanmaya başlanmıştır. Değişen ve zorlaşan yaşam ile bireysel ve böylece toplumsal mutsuzluklar ortaya çıkmıştır. Bu toplumsal huzursuzluklar ise kimi zaman sokaklara taşmıştır. Bu süreç içerisinde sosyal bilimlerin, doğa bilimlerinin yöntemlerine yönlendirilme çabası da kendini göstermiş ve bu yeni anlayış ile birlikte Arno Holz gibi Alman yazarlar, yeni bir edebiyat anlayışının bu dönem için daha uygun olacağını savunmuşlardır. Gerçeğin olabildiğince "gerçek" yansıtılması gerektiği düşünülen dönemde, olguları bir fotoğraf kadar yalın bir biçimde yansıtmak içinse saniye üslubu kullanılmıştır. Arno Holz, Johannes Schlaf ve Gerhart Hauptmann gibi yazarların kullandığı yöntem ile anlatım gerçeğe olabildiğince yakınlaşmıştır. Hareket ve ses gibi algılanabilen her ayrıntıyı saniyesi saniyesine aktarma biçimi olan bu yöntemle, gerçekler adeta kopyalanmıştır eserlere. Modernleşme sürecinin bunaltıcı durumunu anlatan eserler sadece bu dönemle sınırlı kalmayıp, diğer akımlarda da farklı bakış açıları ve yöntemlerle yer bulmuştur.

Sonnot

1 Bu çalışmada geçen alıntılar yazar tarafından çevrilmiştir.

Kaynakça

Alioğlu, N. (2010) Sanat ve bilim ilişkisi. *folklor/edebiyat*, cilt:16, sayı:62, 2010/2.

Alkın, R.C. (2014) Postmodern sosyal teoride bilim felsefesinin izlekleri - Foucault ve Derrida Örneği. *folklor/edebiyat*, cilt:20, sayı:80, 2014/4.

Ajouri, P. (2009) *Literatur um 1900. Naturalismus. Fin de Siècle. Expressionismus*. Berlin: Akademie.

Aytaç, G. (2005) *Yeni Alman edebiyatı tarihi.* Ankara: Akçağ.

Baumann B.- Oberle B. (2000) *Deutsche literatur in epochen.* Ismaning: Max Hueber.

Bertl, K.D., Müller U. (2000) *Vom naturalismus zum expressionismus. Literatur des kaiserreichs.* Stuttgart: Ernst Klett.

Best, O. F. (2004) *Handbuch literarischer fachbegriffe.* Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch.

Frenzel, H.A.- Frenzel E. (2004) *Daten deutscher dichtung. Band 2.* München: Deutscher Taschenbuch.

Gigl, C.J. (2008) *Deutsche literaturgeschichte*. Stark.

Hauptmann, G. (1970) *Bahnwärther Thiel.* Stuttgart: Philipp Reclam.

Holz, A. - Schlaf, J.(1978) *Papa Hamlet. Ein Tod.* Stuttgart: Philipp Reclam.

Korte, H. (2011). *Einführung in die geschichte der soziologie.* VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Köker, L. (2013) İki farklı *siyaset.* Ankara: Dipnot.

Kunisch, H. (1967) *Kleines handbuch der deutschen gegenwartsliteratur.* München: Nymphenburger.

Müller, H. M. (1986) *Schlaglichter der deutschen geschichte.* Mannheim: Bibliographisches Institut.

Ollila, S. (2014) *Der naturalismus des späten neunzehnten jahrhunderts in den werken bahnwärter thiel von gerhart hauptmann und maailman murjoma von juhani.* Universität Oulu.

Piechotta, H.J. - Wuthenow, R.R.; Rothemann, S. (1994) *Die literarische moderne in europa: band 1: erscheinungsformen literarischer prosa um die jahrhundertwende.* Westdeutscher.

Rothmann, K. (2003*) Kleine geschichte der deutschen literatur*. Stuttgart: Philipp Reclam jun.

Stöckmann, I. (2011) *Naturalismus.* Lehrbuch Germanistik. Stuttgart: J.B. Metzler.

Ulfig, A. (1997). *Lexikon der philosophischen begriffe.* Wiesbaden: Fourier.

Wiegmann, H. (2005) *Die deutsche literatur des 20. jahrhunderts*. Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann GmbH.

Žmegač, V. (1980) *Geschichte der deutschen literatur vom 18. jahrhundert bis zur gegenwart. Band II/1).* Königstein: Athenäum.